

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

У статті розглянута проблема формування іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей в системі професійно-орієнтованої мовної освіти. Надане визначення поняття «іншомовна комунікативна компетенція». На основі аналізу робіт вітчизняних і зарубіжних учених виокремлені основні складники цього поняття. Обґрунтовані шляхи формування іншомовної комунікативної компетенції під час підготовки студентів немовних спеціальностей.

Ключові слова: професійна освіта, іноземна мова, іншомовна комунікативна компетенція, іншомовна освіта, немовні спеціальності.

В статье рассмотрена проблема формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыковых специальностей в системе профессионально-ориентированного языкового образования. Дано определение понятия «иноязычная коммуникативная компетенция». На основе анализа работ отечественных и зарубеж-

ных ученых выделены основные его составляющие. Обоснованы пути формирования иноязычной коммуникативной компетенции во время подготовки студентов неязыковых специальностей.

Ключевые слова: профессиональное образование, иностранный язык, иноязычная коммуникативная компетенция, иноязычное образование, неязыковые специальности.

The article deals with the problem of the developing foreign language communicative competence of students of non-linguistic specialties in the system of professional-oriented language education. The definition of the concept of foreign language communicative competence is given. Based on the analysis of the work of domestic and foreign scientists, its main components have been identified. The ways of the developing foreign language communicative competence during the training of students of non-linguistic specialties are substantiated.

Key words: professional education, foreign language, foreign language communicative competence, foreign education, nonlinguistic specialties.

УДК 378.147.811

Гарбуза Т.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри сучасних
європейських мов
Київського національного торговельно-
економічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Метою будь-якої професійної освіти є досягнення майбутнім фахівцем високого рівня професійної компетентності. Але для того, щоб ця мета була реалізована, щоб можна було ефективно формувати професійну культуру, потрібна наявність адекватної підготовки в закладах вищої освіти. Нині є загальноновизнаним, що традиційне розуміння вищої професійної освіти як засвоєння певної суми знань, ґрунтованої на викладанні фіксованих предметів, є явно недостатнім для підготовки фахівців. Це стосується всіх спеціальностей. Основою освіти майбутнього фахівця повинне стати не стільки освоєння окремих тем навчальних предметів, скільки розвиток мислення. Знання і методи пізнання, а також діяльності необхідно сполучати в органічну цілісність.

Відповідно до такого підходу змінюється і розуміння кінцевого результату навчання іноземній мові студентів немовних спеціальностей. За останні роки роль іноземної мови суттєво змінилася: значно підвищився її статус. З одного боку, іноземну мову стали розглядати як засіб забезпечення успішної життєдіяльності людей, а з іншого боку – вона стала одним із важливих і вагомих чинників культурного і соціального розвитку особистості. Знання мов, і перш за все мов міжнародного значення, дає можливість особистості отримати реальні шанси зайняти в суспільстві більш престижне положення, як в соціальному, так і в матеріальному відношенні. У вирішенні цього

завдання важлива роль відводиться мовній освіті як фактору, що перетворює людину на розвинену особистість і розширює його соціальну й економічну свободу.

Навчання іноземній мові студентів немовних спеціальностей переслідує практичні, загальноосвітні, виховні й розвиваючі цілі. Проте предмет «іноземна мова» значно відрізняється від інших, оскільки основне місце під час його вивчення займає реалізація практичних цілей, у процесі досягнення яких здійснюється досягнення всіх інших. Крім того, практична мета в навчанні іноземних мов студентів немовних спеціальностей полягає у формуванні комунікативної компетенції, іншими способами – формуванні здатності вступати в спілкування з представниками тієї країни, мова якої вивчається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема мовної компетенції виникла на початку ХХ століття і цікавить багатьох методистів, як вітчизняних, так і закордонних, наприклад, таких як Н.І. Гез, І.А. Зимня, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Є.І. Пассов, В.В. Сафонова, А.В. Хуторський, В. Эк, Дж. Савіньон та ін.

Барахович І.І. займалась дослідженням формування комунікативної компетентності взагалі, Н.О. Макоед присвятила свою роботу питанню формування умінь перекладу фахових текстів, базуючись на такому терміні, як «іншомовна комунікативна компетентність», а С.В. Козак у своїй роботі використовує дуже подібний до попе-

реднього термін, однак замість слова «компетентність» використовує термін «компетенція». Н.О. Єпіхіна розглядає різні дидактичні умови збагачення мовної компетенції студентів, Н.Л. Тоцька досліджує «професійно-мовленнєву компетенцію студентів технічних спеціальностей», І.А. Мегалова у своїх дослідженнях спирається на поняття «іншомовна компетенція», а О.П. Петрова оперує таким поняттям, як «іншомовна професійно-комунікативна компетенція».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначається нестача теоретичних розробок із цієї проблематики. Недостатньо розроблені педагогічні умови, засоби, методи розвитку іншомовної комунікативної компетенції з урахуванням сучасних вимог для навчання студентів іноземних мов. На соціально-педагогічному рівні спостерігається гостра необхідність підвищення рівня володіння студентів іноземною мовою і пошуком ефективних засобів розвитку іншомовної комунікативної компетенції. Це свідчить про актуальність проведення досліджень із цієї тематики.

Мета статті – надати визначення та проаналізувати основні складники іншомовної комунікативної компетенції, обґрунтувати шляхи її формування під час підготовки студентів немовних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою частиною професійної підготовки студентів немовних спеціальностей є іншомовна комунікативна компетенція. У 1997 році Радою Європи був затверджений документ «Сучасні мови: вивчення, навчання, оцінювання. Загальноєвропейська компетенція» («Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference») [1]. Процес навчання іноземній мові трактується там як активізація загальних компетенцій і формування комунікативної мовної (іншомовної) компетенції. Загальні компетенції становлять академічні й емпіричні знання, уміння, навички, здатність учитися, а також екзистенціальна компетенція, тобто індивідуальні характеристики й особистісні якості. Комунікативна іншомовна компетенція складається з трьох компонентів: лінгвістична компетенція (специфічні мовні знання й уміння), соціолінгвістична (визначається соціокультурними умовами використання мови) і прагматична компетенція (екстралінгвістичні елементи, що забезпечують спілкування).

У вітчизняних та зарубіжних дослідженнях іншомовна комунікативна компетенція розглядається вченими як:

– здатність і готовність людини здійснювати іншомовне спілкування;

– сукупність внутрішніх ресурсів (компетенцій), необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії;

– володіння гнучким, динамічним, комплексом компетенцій, що вчасно коригується у зв'язку зі зміною умов і професійних задач, що забезпечують високу ефективність професійної іншомовної комунікації;

– знання і розуміння культури народу – носія мови, достатній запас лексичних одиниць, уміння і навички оперування отриманими знаннями безпосередньо в процесі усної і письмової іншомовної комунікації;

– здатність і готовність до іншомовного діалогу, заснованих на комплексі засвоєних лінгвістичних знань, умінь і навичок, знань сучасної соціокультурної системи країн мови, що вивчається, країнознавчих знань і умінь проводити контрастний аналіз культур;

– система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в певному колі ситуацій міжособистісної іншомовної (побутової і професійної) взаємодії, чи іншомовна компетентність людини в спілкуванні;

– певний комплекс якостей, необхідних для оптимального здійснення міжособистісної взаємодії;

– сукупність визначених особистісних і професійних комунікативних якостей та іншомовних комунікативних умінь, що сприяють підвищенню ефективності навчального процесу і формуванню майбутнього фахівця;

– систему внутрішніх ресурсів (компетенцій), необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної професійної взаємодії суб'єктів, що належать різним національним культурам [2; 3; 4].

Аналіз цих та інших визначень іншомовної комунікативної компетенції дозволяє зробити такий висновок: незалежно від трактування дане поняття розглядається: 1) як здатність і готовність не носія мови здійснювати ефективну іншомовну комунікацію; 2) ця здатність і готовність формується на основі визначеного комплексу компетенцій і якостей особистості, що складають структуру іншомовної комунікативної компетентності. Отже, іншомовна комунікативна компетенція майбутнього фахівця має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної і інтерсоціальної компетенцій, ступінь сформованості яких дозволяє майбутньому фахівцю ефективно здійснювати іншомовну (міжмовну, міжкультурну і міжособистісну) комунікацію [5].

Формування іншомовної комунікативної компетенції є складним процесом у немовних університетах з ряду причин: недостатня кількість годин, що відводяться на дисципліну «Іноземна мова», завантаженість студентів профільюючими предметами, недостатня мотивація; а також відсутність розробленої методики навчання іноземної мови і його відрив від професійної підготовки майбутнього фахівця. Тому провідні університети країни вибрали

програму курсу «Професійна мова» («English for Specific Purposes») як спосіб поліпшення ситуації, що склалася. У рішенні вищеперелічених проблем певна роль відводиться самостійній роботі студентів, яка безпосередньо пов'язана з їхньою аудиторною діяльністю. Розроблення і впровадження вітчизняних підручників нового покоління саме для студентів неможливих вузів розглядаються як невідмінна умова оптимізації процесу навчання іноземної мови, яке дозволить створити сприятливий ґрунт для розвитку іншомовної комунікативної компетенції. Під час розроблення навчальних планів аудиторної та самостійної роботи особлива увага приділяється блочно-модульній системі, що дозволяє формувати вміння і навички поетапно. Дотримання принципу «від простого до складнішого» дозволяє підвищити мотивацію студентів і здійснювати контроль набутих знань [6].

У зв'язку з цим змінюється і роль викладача неможливого вузу: йому необхідно не тільки дати студентам мовну підготовку, а також зорієнтувати їх на практичне використання іноземної мови за межами аудиторії: в бізнесі, техніці та науці.

Іншомовна комунікативна компетенція формується більш ефективно в рівноправній співпраці, активному пошуку, в рішенні поставлених завдань і досягненні значущих цілей. Тому викладачі прагнуть підібрати завдання проблемного характеру, які втягують студентів із різним рівнем володіння мовою, спонукаючи їх висловлюватися з цієї проблеми в мікрогрупах. До цього виду вправ ми відносимо пошукові завдання: з обміну і збору інформації, завдання на прогнозування, які сприяють розвитку мовленнєвої діяльності студентів, і поєднувати раніше накопичений досвід із творчістю.

У процесі формування іншомовної комунікативної компетенції особливу цінність мають проблемні мовні ситуації. Студентам пропонуються ситуації, які продиктовані реальними життєвими умовами: наприклад, день відкритих дверей в університеті, подача документів до закордонного вузу, обговорення доповіді на науковій конференції або пошук потрібної інформації в Інтернеті. Такі завдання сприяють розвитку навичок практичного застосування знань, розвитку самостійності і прояву власної ініціативи. На думку Н.І. Гез, «ситуація рольового спілкування є стимулом до розвитку спонтанної мови, якщо вона є пов'язаною з вирішенням певних проблем і комунікативних завдань» [7]. Такий вид роботи спрямований як на розвиток розумової діяльності, так і на подолання психологічного бар'єру під час комунікації.

Студентам університетів доводиться працювати з великим об'ємом наукової та професійної літератури іноземною мовою. Тому вивчення мови ґрунтується на таких видах діяльності, як складання реферату, анотації і резюмування тексту. Відомо, що реферат – це короткий виклад змісту тексту.

Анотація на відміну від реферату дає загальне уявлення про зміст матеріалу на певну тему. Резюмування тексту представляє собою аналіз тексту коротким викладом змісту і виділення основних інформаційних блоків. Резюмування так само включає висловлювання своєї думки й оцінки про прочитане. Цей вид діяльності досягає найбільшого ефекту тоді, коли запропонований матеріал спонукає студентів до аналізу отриманої інформації, до пошуку необхідної аргументації, до узагальнення інформації, покладаючись на свій життєвий досвід.

Висновки. Зміна позицій іноземної мови в суспільстві спричинила за собою ряд оновлень у процесі навчання: перегляд цілей навчання і програм, впровадження інноваційних методів, вдосконалення прийомів, необхідних для особистісного розвитку студента. Кінцевим «продуктом» будь-якого університету суспільство хоче бачити фахівця з відповідним рівнем професіоналізму не тільки у своїй сфері праці, але й з досить високорозвиненою іншомовною комунікативною компетенцією. Тобто випускник ВНЗ повинен володіти іноземною мовою на такому рівні, який дозволить йому активно і вільно використовувати її у сфері своєї професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. д-р пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів неможливих спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія «Педагогічна»*. Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 24. С. 53–63. Бібліогр.: 14 назв.
3. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій (схеми і таблиці): навч. метод. посіб. для студ. мовних спец. освіт.-кваліф. рівня «магістр» / С.Ю. Ніколаєва, О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін.; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 338 с.
4. Чиханцова О. Роль іншомовної професійної комунікаційної компетенції під час оволодіння фахом у ВНЗ. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 5. URL: <http://social-science.com.ua/article/695>.
5. Гарбуза Т.В. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»; Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2015. 249 с.
6. Ізмайлова О.А. Формування іншомовної комунікативної компетенції як структурного компонента комунікативної культури студентів мовних ВНЗ. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*: зб. наук. пр.; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2010. Вип. 17. С. 66–77.
7. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: учебник / Н.И. Гез и др. М.: Высш. шк., 1982. 373 с.